İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

Temel hukuk ve iş hukuku

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU

Bölüm 1

Hukuk ve sosyal düzen kuralları

Hukukun yeri, sosyal düzen kuralları ve karşılaştırılmaları

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Hukuk herkesi ilgilendirir

- Hukuk bilgisinin yalnızca hâkim, savcı, avukat ve kamu yöneticileri için gerekli olduğu düşünülebilir; oysa hukuk günlük ilişkilerimizin büyük bölümünü düzenleyen kurallar bütünüdür.
- İnsanın doğumu ve ölümü, otobüse binmek, alışveriş yapmak, lokantada yemek yemek, sinemaya veya maça gitmek hukukun düzenleme alanına girer.
- Bu nedenle hukuk bilgisi hukuk fakülteleri dışında birçok yükseköğretim kurumunda da öğretilir. Hukuk, etrafımızı saran atmosfer gibidir.

Örnek

Yüklüce bir bilet parası ödeyerek gittiğiniz önemli maç, hakemlerin gelmemesi nedeniyle oynanmadı. Yerine gençlerden oluşan iki takım oynatılıp “size bir maç seyrettirdik” denerek paranız geri verilmezse ne yapabilirsiniz? Bu tür soruların yanıtı hukuktadır.

Sosyal düzen ve yaptırım

- Sosyal hayatın düzen içinde sürmesi için kişilerin birbirleriyle ve toplumla ilişkilerinde uyacakları kurallar zorunludur.
- Kişiler bu kuralların koyduğu emir ve yasaklara uygun davranmak zorundadır; aksi hâlde bir tepkiyle karşılaşırlar. Bu tepkiye yaptırım (müeyyide) denir.
- Issız bir adada tek başına yaşayan biri için kural koymak anlamsızdır: kural, toplum hâlinde yaşamanın sonucudur.
- Doğada da düzen vardır: kovanda işçi, bekçi ve su taşıyan (saka) arılar gibi bir görev bölümü bulunur; kraliçe arı ise yumurtlamakla görevlidir.

Sosyal düzen kuralları

Hukuk, sosyal hayatı düzenleyen kurallardan yalnızca biridir. Diğerleri din, ahlak, görgü ile örf ve âdet kurallarıdır.

Din kuralları

Yaptırımı manevi

Ahlak kuralları

Yaptırımı manevi

Görgü kuralları

Yaptırımı manevi

Örf ve âdet kuralları

Yaptırımı manevi

Hukuk kuralları

Yaptırımı maddi: devlet gücüyle desteklenir

Din kuralları

- Tanrı tarafından konulduğuna ve peygamberler aracılığıyla insanlara ulaştırıldığına inanılan emir ve yasaklardır.
- Kurala uyulduğunda sevap, uyulmadığında günah işlenmiş sayılır.
- Yaptırımı manevidir: örneğin günahkâr sayılmak.

Tartışma

Teokratik devlet ile laik devlet arasındaki fark nedir? Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olması (Anayasa, md. 2) din kuralları ile hukuk kuralları arasındaki ilişki bakımından ne anlama gelir?

Ahlak kuralları

- İnsanların kendilerine ve diğer insanlara karşı görev ve sorumluluklarını düzenleyen davranış kurallarıdır; iyi huy ve davranışlardır.
- Yaptırımı manevidir: örneğin toplum tarafından ayıplanma, dışlanma.

Sübjektif (kişisel) ahlak

İnsanların kendilerine karşı ödev ve sorumluluklarını düzenler.

Objektif (toplumsal) ahlak

İnsanların diğer insanlara karşı ödev ve sorumluluklarını düzenler; örneğin herkesin iyiliğini isteme.

Görgü ile örf ve âdet kuralları

Görgü kuralları

Aynı çevrede yaşayanların benimsediği; selamlaşma, konuşma, yeme-içme tarzları, düğün ve benzeri törenlerdeki davranışları gösteren kurallardır.

Yaptırımı manevidir: görgüsüz, saygısız, kaba olarak nitelendirilme.

Örf ve âdet kuralları

Toplumda uzun zamandan beri uygulanan, kendiliğinden ortaya çıkan ve toplumun uyulmasını zorunlu saydığı ortak davranış kurallarıdır.

Yaptırımı manevidir. Örnek: kına gecesi, çeyiz, nevruz.

Hukuk kuralları

Toplum hâlinde yaşayan insanların birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini haklar ve yükümlülükler çerçevesinde düzenleyen kuralların tümüdür.

- Yaptırımı maddidir.
- Hukuk kurallarını diğer sosyal düzen kurallarından ayıran en önemli özellik, devlet gücüne dayanan maddi yaptırımla desteklenmeleridir.

Sosyal düzen kurallarının karşılaştırılması

Ölçüt	Din kuralları	Ahlak kuralları	Örf ve âdetler	Hukuk kuralları
Taraflar	Tanrı ile kul	Toplum ile kişi	Toplum ile kişi	Toplum ile kişi veya kişi ile kişi
Biçim	Kutsal kitapta yazılı ve sözlü	Uygulamada görülür	Uygulamada görülür	Çoğunlukla yazılı; yazısız örf ve âdet hukuku da vardır
Kaynak	Tanrı veya kutsal güç	Belli değil	Belli değil	Devlet
Kapsam	Günah ve sevap	İyi ve kötü	Töre ve âdetler	Emir ve yasaklar
Amaç	İnançlı insan yetiştirmek	İyi ve güzel davranışları yaymak	Örf ve âdete uygun davranışı geliştirmek	Hukuka uygun davranışı sağlamak
Yaptırım	Manevi: ölüm sonrasına ilişkin inanç	Ahlaksız sayılma	Görgüsüz sayılma	Ceza, cebri icra, tazminat, iptal, hükümsüzlük

Bölüm 2

Yaptırım

Maddi ve manevi yaptırım; ceza, cebri icra, tazminat ve iptal

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Yaptırım (müeyyide)

- Sosyal düzen kurallarına uyulmadığında karşılaşılan tepkidir.
- Bir hukuk kuralının “yap” dediğini yapmama veya “yapma” dediğini yapma hâlinde karşılaşılan tepki hukuki yaptırımdır.
- Yaptırımın maddi olması; kurala aykırılık hâlinde devletin kamu gücünü kullanarak ihlal edenin bu davranışın sonucuna katlanmasını sağlaması demektir.

Maddi yaptırım

Ceza, cebri icra, tazminat, idari işlemde iptal, hükümsüzlük. Yalnızca hukuk sisteminde uygulanır.

Manevi yaptırım

Din, ahlak, görgü ile örf ve âdet kurallarına uyulmadığında uygulanır: ayıplama, kınama, günahkâr sayılma.

Hukuk kurallarının yaptırımları

Ceza

Suç sayılan davranışlara karşı devletin uyguladığı yaptırım

Cebri icra

Borcun devlet gücüyle yerine getirilmesi

Tazminat

Hukuka aykırı fiille verilen zararın giderilmesi

İdari işlemde iptal

Hukuka aykırı idari işlemin yargı kararıyla ortadan kaldırılması

Hükümsüzlük

Kanuna aykırı hukuki işlemin geçersiz sayılması

Ceza

- Devletin suç olarak belirlediği davranışları yapanların karşılaştığı yaptırımdır; kamu hukuku dallarından ceza hukukunun konusudur ve devlet tarafından kamu gücüyle uygulanır.
- Örnek: kasten öldürme suçunu işleyen kişiye verilecek ceza müebbet hapistir (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, md. 81).
- Örnek: geçerli bir rızaya dayanmadan başkasından organ satın alan kişi, TCK'da "organ veya doku ticareti" olarak düzenlenen suçu işlemiş olur ve hapis cezasıyla karşılaşır (md. 91).
- TCK'ya göre suç karşılığı cezalar hapis ve adli para cezasıdır (md. 45); kısa süreli hapis yerine kamuya yararlı bir işte çalıştırma gibi seçenek yaptırımlar uygulanabilir (md. 50).
- Disiplin cezaları ve idari para cezaları ise ceza hukukuna değil, idare hukukuna dayanır.

Cebri icra

- Borcunu yerine getirmeyen kişinin, alacaklının talebiyle devlet gücü kullanılarak borcunu yerine getirmeye zorlanmasıdır.
- Kamu hukuku dallarından icra ve iflas hukukunun yaptırımıdır.
- Örnek: borcunu zamanında ödemeyen kişinin malları, alacaklının başvurusuyla devletin icra organlarınca haczedilip satılır ve alacak satış parasından ödenir.
- Örnek: yoksulluğa düşmüş annesine bakmakla yükümlü olan kişi nafakayı ödemezse yetkili makamlar ödemeyi devlet zoruyla sağlar.

Tazminat

- Bir kişinin hukuka aykırı fiiliyle başkasına verdiği zararın ödenmesine mahkûm edilmesine yönelik yaptırımdır.
- Özel hukuk yaptırımlarındandır.

Maddi tazminat

Zarar maddi nitelikteyse zararı veren maddi tazminatla karşılaşır.

Manevi tazminat

Zarar manevi nitelikteyse zararı veren manevi tazminatla karşılaşır.

İş kazası örneği

Arızalanan kamyonunu yol kenarında onarırken kimliği belirsiz bir kişinin kullandığı aracın çarpması sonucu ölen şoförün yakınları, aracın periyodik bakımlarını yaptırmadığı için kusurlu olan işverene tazminat davası açabilir.

İdari işlemde iptal

- Hukuk kurallarına aykırı olarak yapılan idari işlemin yargı kararıyla ortadan kaldırılmasıdır.
- Kamu hukuku dallarından idare hukukunun yaptırımıdır.
- Örnek: belediyenin usule aykırı biçimde kamulaştırdığı arazinin sahibi idare mahkemesinde dava açar, davayı kazanır ve kamulaştırma işlemini iptal ettirir.

Bölüm 3

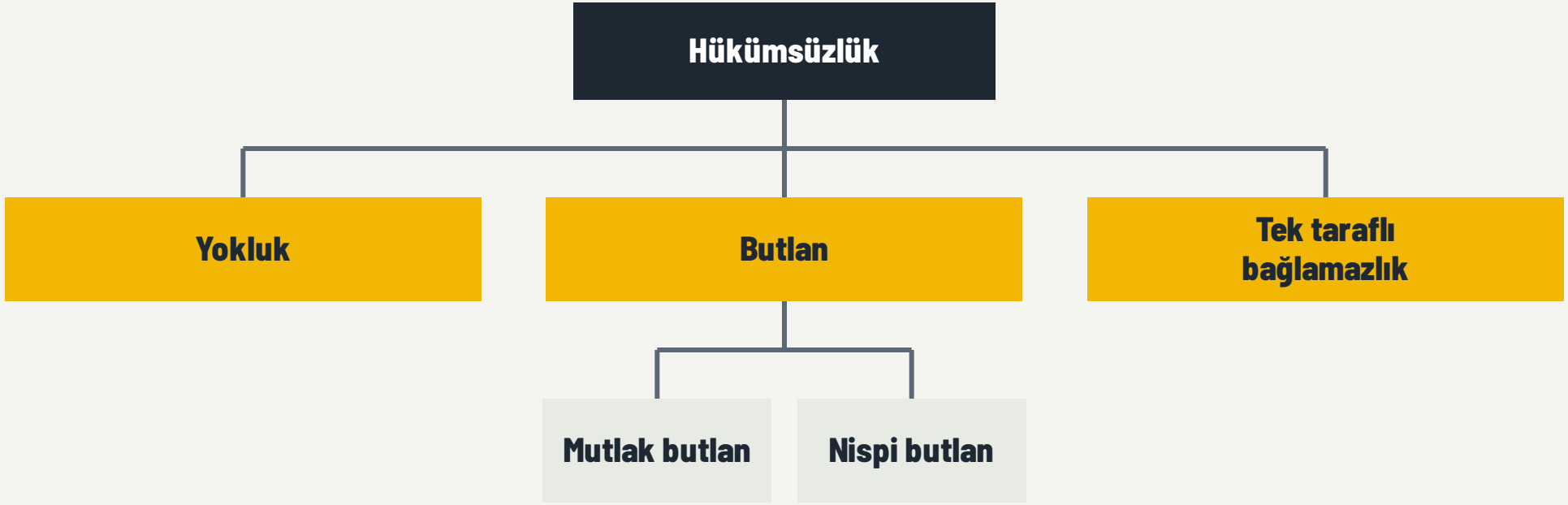
Hükümsüzlük

Yokluk, mutlak ve nispi butlan, tek taraflı bağlamazlık

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Hükümsüzlük türleri

Kişiler arasındaki hukuki işlemlerin kanunun öngördüğü şekle uyulmadan ya da kanuna aykırı olarak yapılması hâlinde karşılaşılan yaptırımdır.

Yokluk

- Hukuki işlemin kanunun aradığı kurucu unsurlardan biri olmadan yapılması hâlinde işlemin hiç yokmuş gibi hiçbir sonuç doğurmamasıdır.
- Sakat işlem hukuken hiç doğmamış sayılır; bunun için mahkeme kararına gerek yoktur.

Örnekler

- Yalnızca dinî nikâhla yaşayan çiftleri hukuk düzeni evli saymaz: evlilik resmî evlendirme memurunca yapılmadığı için kurucu unsur eksiktir ve evlilik yok sayılır.
- Türk hukukunda aynı cinsten iki kişinin evliliği yok hükmündedir.

Mutlak butlan (kesin hükümsüzlük)

- Hukuki işlemin kurucu unsurlara sahip olmasına rağmen kanunun emredici hükümlerine, genel ahlaka, kamu düzenine veya kişilik haklarına aykırı olmasıdır; işlem başından itibaren geçersizdir.
- Hâkim mutlak butlanı kendiliğinden dikkate alır. Evlilikte mutlak butlan davasını Cumhuriyet savcısı resen açar; ilgisi olan herkes de açabilir (TMK md. 146).
- Örnek: evlenme sırasında akıl hastası olan veya sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun olan kişinin evliliği mutlak butlanla sakattır (TMK md. 145).
- Örnek: Türk Medeni Kanunu'na göre üstsoy ile altsoy, kardeşler ve amca, dayı, hala, teyze ile evlenmek yasaktır (md. 129). Bu yasağa aykırı evlilik baştan itibaren geçersizdir.

Nispi butlan (iptal edilebilirlik)

- Hukuki işlem kurucu unsurlara sahip ve emredici hükümlere uygun olduğu hâlde işlemi yapanın iradesinde sakatlık bulunmasıdır.
- Sakatlık giderilirse veya süresinde ileri sürülmezse işlem geçerli sayılır.
- Örnek: sarhoş edilerek, geçici bir sebeple ayırt etme gücünden yoksunken evlenen kişinin evliliği nispi butlanla sakattır (TMK md. 148).
- Örnek: bir tekstil firması kumaş toptancısına 1.000 top yerine 10.000 top kumaş siparişi yazarak iradesi ile beyanı arasında uyumsuzluğa yol açmıştır. Firma, yanılmayı öğrendiği tarihten itibaren bir yıl içinde sözleşmeyle bağlı olmadığını bildirerek sözleşmeyi baştan itibaren geçersiz kılabilir (Türk Borçlar Kanunu, md. 31 ve 39).

Butlan sebepleri

Mutlak butlan (kesin hükümsüzlük)

- Ayırt etme gücünden yoksunluk
- Kişilik haklarına aykırılık
- Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka ve kamu düzenine aykırılık
- Konunun imkânsız olması

Türk Borçlar Kanunu, md. 27; Türk Medeni Kanunu, md. 15.

Nispi butlan (iptal edilebilirlik)

- Yanılma
- Aldatma (hile)
- Korkutma

Türk Borçlar Kanunu, md. 30–39.

Tek taraflı bağlamazlık

- Geçerliliği belirli bir kişinin veya makamın onayına bağlı olan bir hukuki işlemin bu onay alınmadan yapılmasıdır.
- İşlem, taraflardan yalnızca onayla işlemi yapabilecek olanı bağlamaz.
- Örnek: velisinin onayı olmadan 16 yaşındaki bir kişinin bir yetişkinle yaptığı satım sözleşmesi küçüğü bağlamaz, yetişkini bağlar. Veli sonradan onaylarsa sözleşme iki taraf için de geçerli olur.

Bölüm 4

Hukuk türleri ve iş hukuku

Pozitif, mevzu, tarihî ve tabii hukuk; hukukun dalları ve iş hukukunun kaynakları

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Hukuk türleri

Pozitif hukuk

Yürürlükteki (müspet) hukuk. Bir ülkede belirli bir dönemde yürürlükte olan yazılı ve yazısız hukuk kurallarının tümü; örf ve âdet kuralları da kapsamdadır.

Mevzu hukuk

Yetkili makamlarca konulmuş, yürürlükteki yazılı kuralların tümü. Yazılı kurallara mevzuat denir.

Tarihî hukuk

Yürürlükten kalkmış, artık yürürlükte olmayan hukuk

Tabii hukuk

İdeal veya doğal hukuk. Toplum ihtiyaçlarını temel alan, adalet düşüncesini öngören ve akıl yoluyla ulaşılabilen hukuk

Pozitif hukuk yazılı olsun olmasın yürürlükteki tüm kuralları, mevzu hukuk yalnızca yazılı kuralları kapsar. Tabii hukuk olması gerekeni, pozitif hukuk mevcut olanı ifade eder.

Hukukun dalları

Kamu hukuku

Devletin yapısını ve devlet ile kişiler arasındaki ilişkileri düzenler: anayasa hukuku, idare hukuku, ceza hukuku, vergi hukuku, icra ve iflas hukuku.

Özel hukuk

Kişiler arasındaki eşitliğe dayanan ilişkileri düzenler: medeni hukuk, borçlar hukuku, ticaret hukuku.

Karma hukuk dalları

Hem kamu hem özel hukuk kuralları içerir: iş hukuku, sosyal güvenlik hukuku. İş sağlığı ve güvenliği kuralları, iş hukukunun kamu hukuku niteliği taşıyan bölümüdür.

İş hukukunun kaynakları

Anayasa

- Çalışma ve sözleşme hürriyeti (md. 48), çalışma hakkı ve ödevi (md. 49)
- Çalışma şartları ve dinlenme hakkı: kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işte çalıştırılamaz (md. 50)
- Sendika hakkı, toplu iş sözleşmesi ve grev hakları (md. 51–54); ücrette adalet (md. 55); sosyal güvenlik hakkı (md. 60)
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir; temel haklara ilişkin olanlar kanunla çatışırsa antlaşma esas alınır (md. 90).

Başlıca kanunlar

- 4857 sayılı İş Kanunu
- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu
- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (hizmet sözleşmeleri)
- 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu

Ayrıca yönetmelikler, toplu iş sözleşmeleri, iş sözleşmeleri ve işyeri iç düzenlemeleri.

İş hukukunda temel kavramlar

Kavram	4857 sayılı İş Kanunu'na göre tanım (md. 2)
İşçi	Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişi
İşveren	İşçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişi ya da tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar
İş ilişkisi	İşçi ile işveren arasında kurulan ilişki
İşyeri	İşveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birim

6331 sayılı Kanun'da çalışan ve işveren tanımları daha geniştir: çırak ve stajyerler gibi iş sözleşmesi olmayan kişileri de kapsar.

Kaynaklar

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md. 2, 48–55, 60 ve 90
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, md. 15, 129, 145, 146 ve 148
- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, md. 27 ve 30–39
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, md. 45, 50, 81 ve 91
- 4857 sayılı İş Kanunu, md. 2
- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu; 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu

İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

Teşekkürler

Temel hukuk ve iş hukuku

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU